

**NICOLAE IORGA ȘI DOAMNE DIN
FAMILIA REGALĂ A ROMÂNIEI ÎN CÂTEVA DOCUMENTE
DIN „COLECȚIA IORGA-PIPPIDI”**

**NICOLAE IORGA AND LADIES FROM
THE ROMANIAN ROYAL FAMILY IN SOME DOCUMENTS
FROM THE “IORGA-PIPPIDI COLLECTION”**

dr. Cristina Păiușan-Nuică*

Abstract

Nicolae Iorga's connections with the ladies of the Royal Family of Romania are known from the memoirs and daily notes of the scholar and Queen Maria. The six unpublished letters, part of the valuable “Iorga-Pippidi Collection”, presented in this article, bring new information about the close relations between the queen and the historian, but also present a letter from Princess Mignon, future queen of the Serbs, Croats and Slovenes, and one of Princess Elena of Greece, which attests mutual friendship and admiration.

Keywords: Romanian Royal Family, Queen Maria of Romania, princess Elena, Nicolae Iorga, princess Mignon, letters, Iorga-Pippidi Collection.

În Colecția Iorga-Pippidi, păstrată timp de decenii de profesorul Andrei Pippidi, nepot al lui Nicolae Iorga, se află câteva mărturii, din perioada 1915-1929, ale legăturilor dintre o parte din doamnele Familiei Regale, regina Maria, principesa Mărioara-Mignon și principesa Elena, soția prințului Carol, și marele savant român.

Dintre puținele piese ale vastei corespondențe purtată de Nicolae Iorga cu regina Maria care s-au păstrat, câteva se găsesc în Colecția Iorga-Pippidi și anume patru epistole din anii: 1915, 1918, 1922 și 1927, diferite prin conținut și prin marcarea unor momente tragice sau fericite ale acelor vremuri.

Nicolae Iorga povestește, în lucrarea *O viață de om așa cum a fost* (Iorga 1972 422 423), prima întâlnire cu principesa Maria, cu prilejul inaugurării statuii lui Mihai Kogălniceanu, în 1911 la Iași. Maria a cerut lămuriri cu privire la biserica Sfântul Sava și forma sa de inspirație siriană, pe care istoricul Iorga, aflat lângă tribuna oficială, i le-a oferit. A urmat o vizită organizată de istoric la câteva dintre monumentele Iașilor, Maria venind însoțită de Elisabeta și Carol, vizită povestită de

* Cercetător științific în cadrul Secției de Istorie Modernă, Medievală și Contemporană a Muzeul Național de Istorie a României; doctor în istorie; email: crispaiusan@yahoo.com.

istoric: „... spre uimirea generală, prințesa mi-a cerut să o conduc a doua zi la biserică. Am făcut-o, punând ca la Golia, birjarul lipovan să taie bălăriile pentru a permite intrarea în lăcaș, și am putut vedea, cu ce siguranță prințesa și cei doi copii mai mari care o întovărășeau și care criticau așa de liber dezordinea și murdăria ce se ascundeau în dosul potemchiniadei primirilor oficiale, merg către ceea ce e în adevărat frumos. La vechea Mitropolie am intervenit pentru ca părintele Pimen să ofere, din rămășițele bisericii Sf. Nicolae, un fragment de frescă, un încântător înger, pentru palatul din Cotroceni, și am împrumutat la Sf. Sava pe numele meu talerul de argint al lui Dabija-vodă, care a fost modelul pentru noua veselă a Prințesei [...] De atunci s-au păstrat legături care mi-au fost deosebit de prețioase” (Iorga 1972 422-423).

Principesa a fost cucerită de arhitectura Goliei, de poveștile narate de tânărul savant român ... era începutul unei simpatii reciproce, care i-a legat până la sfârșitul vieții.

Nicolae Iorga i-a trimis mereu cărți, flori, bomboane, a păstrat timp de aproape trei decenii o bună relație, tarată de probleme politice însă.

În prima epistolă, datată 14 iunie 1915, scrisă pe o hârtie cu chenar negru, care marchează doliul ținut după moartea regelui Carol I (+10 octombrie 1914), regina Maria îi mulțumește profesorului pentru un dar minunat primit de la acesta și îi anunță o viitoare vizită la Vălenii de Munte, prilej de a merge împreună la mănăstirile Suzana și Cheia, despre care îi povestise Nicolae Iorga.

Sensibilă în fața frumuseții tradițiilor românești, a artei populare țărănești, dar și a spiritualității poporului român, principesa, apoi regina Maria a contribuit cu bani la restaurarea unora dintre cele mai vechi și pline de istorie lăcașe de cult ortodoxe.

14 iunie 1915

Domnule Profesor Iorga,

Sunt mișcată de prea frumosul dar ce-mi faceți care fiind o adevărată podoabă îl voi păstra cu o deosebită îngrijire, având singura părere de rău de a vă fi despărțit de un obiect așa de prețios. Nădăjduiesc să am curând plăcerea a vă mai mulțumi din viu grai, când voi veni la Domnia Voastră acasă, la Vălenii de Munte, cu care ocazie vom putea vizita Mănăstirile Suzana și Cheia¹.

Ne-a părut foarte rău că nu v-am avut cu noi la Hurezi, unde am găsit că se lucrează cu îngrijire, păstrându-mi astfel și complectând, spre mulțumirea tuturor, una din cele mai frumoase mănăstiri ce avem; vremurile grele prin care trecem, fac ca lucrările să meargă prea încet.

Vă mulțumesc încă odată foarte mult,

ss. Maria

¹ Regina povestește în însemnările zilnice ale anului 1922 „La un moment dat tocmai când ajunsesem la Cheia, care este una din cele mai frumoase locuri din țară, a plouat tare, după care s-a luminat, din nou, așa încât noi am avut una din cele mai extraordinare apusuri de soare pe care le-am văzut în viața mea” (Regina Maria 2006 260).

+ 17 Iunie 1913

Domnule Profesor Iorga

Sunt mișcată de prea frumoșul dar ce mi faceți, care fiind o adevărată poezie, doaba îl voi păstra cu o deosebită îngrijire, având nimeni părere de rău, de a vi fi despărțit de un obiect așa de prețios.

Vădăjduiesc să am cu rând plăcerea a vă mai mulțumi din viu graiu

când voi veni la Domnia voastră acasă, la Valeriu de Munte, cu care ocazie vom putea vizita Mănăstirile Putana și Eșea.

Vi-a părut foarte rău că nu v-am avut cu noi la București, unde am găsit că se lucrează cu îngrijire, păstrându-ne astfel și complăcându-ne, spre mulțumirea tuturor, una din cele mai frumoase mănăstiri ce avem;

vretele grele prin care trecem, fac ca lucrările să meargă prea încet.

Vă mulțumesc încă odată foarte mult.

Maria

Regina a vizitat mănăstirea Hurezi (Horezu) în anii dinainte de Marele Război. Dragostea și atașamentul față de acest loc sunt povestite astfel: „Mai presus de toate celelalte, una din aceste mănăstiri mă atrage spre sine, căci cu adevărat e de-neînving farmecul ei. O mănăstire, albă, singuratică, ascunsă departe, în regiuni de păduri mai verzi și mai dulci ca oricare altele în țară” (Marie Queen of Rumania 1916 86).

Vizita din 1915 a rămas în istoria mănăstirii printr-un document ce se păstrează și astăzi la Horezu și anume semnătura reginei în „Registrul vizitatorilor”, iar această epistolă ne arată că regina încuraja și era implicată în restaurarea și îngrijirea acestui minunat lăcaș. Legătura Mariei cu mănăstirea Horezu era specială: regina își exprimase dorința să fie înmormântată în acest loc, dorință trecută și într-o prevedere testamentară, dar schimbată mai târziu, după construcția palatului de la Balcic. Regina scria „Am vizitat iubita biserică Sf. Apostoli și locul din apropiere, unde vreau să fiu înmormântată. I-am cerut lui Ion Duca să pună o cruce de piatră veche acolo, pe care am găsit-o în regiune, să marcheze exact locul, pentru că odată moartă nu voi mai putea să explic exact unde aș vrea să zac!”

Promisiunea vizitei la Vălenii de Munte și-a ținut-o abia după sfârșitul războiului și reluarea cursurilor Universității Populare.

Cea de-a doua epistolă a reginei Maria, scrisă de data aceasta în limba engleză, este datată Iași, la 18/31 martie 1918, într-o perioadă teribilă pentru regină și pentru întreaga țară.

După semnarea preliminarilor de pace cu Puterile Centrale de la Buftea, 20 februarie/5 martie 1918, o pace umilitoare și înrobitoare economic, situația Familiei Regale, dar și a poporului român erau extrem de dificile. În aceste momente de mahnire, Nicolae Iorga îi trimitea reginei o mică broșură scrisă de aceasta și tipărită cu sprijinul lui, o broșură despre una dintre eroinele războiului: Sora sau Maica Pucci, o călugăriță catolică ajunsă simbol al bunătății și dăruirii în perioada teribilă a epidemiei de tifos exantematic, un model de care în aceste vremuri teribile românii aveau nevoie.

Sora Pucci se stinsese cu doar trei zile înainte, la 15/28 martie 1918, fiind vegheată zi de zi de regină „m-am dus la sora Pucci de cum am putut fugi de acasă. Am găsit-o în aceeași stare, cu dureri cumplite, se zbate în spasme groaznice până ce bietul ei trup muribund va fi zdrobit de eforturi nefolositoare și chinuitoare” (Maria Regina României 1917-1918 vol II 474). Durerea reginei a fost mare și scrisoarea lui N. Iorga și tipărirea cu povestea sorei au alinat-o puțin. Povestea călugăriței, căldura și dăruirea cu care a îngrijit bolnavii până la moarte, prietenia sinceră care a legat-o de Maria sunt prezentate pe larg atât în jurnalul de război al reginei, cât și în *Gânduri și icoane din vremea războiului*, o lucrare a reginei publicată în 1919.

Jassy, 18/21 March 1918

Dear Mr. Iorga

Thank you so much for sending me those many [indescifrabil] little books of "Maica Pucci"², you are really a wonderful worker and I thank you for the extraordinarily prompt way you always respond to my slightest desire.

I am most grateful especially at an hour when all is pain and misery. As long as I could fight I felt strong, healthy and capable, but since these last frightful events I am quite crushed. I envy your pers. and the way that you are able to give lessons thought parable at a moment when many must be dumb. Your articles are first class and allow me to tell you so in my blunt honest way.

I believe that our hour will still strike one day, but I do not take defeat easily. I belong to a race that never "gives up" and my greatest grief is that we "gave up".

One day I hope again to be useful, but for the moment I am utterly heart-broken, I feel that things might have been done differently and it is dreadful to begin to doubt about the courage of those around me!

You give a fine example which I admire.

ss. Maria

Traducere

Dragă domnule Iorga,

Vă mulțumesc foarte mult pentru că mi-ați trimis acele mici cărți despre „Maica Pucci”, sunteți un profesionist minunat și vă mulțumesc pentru modul extraordinar de prompt în care răspundeți mereu la cea mai mică dorință a mea.

Sunt foarte recunoscătoare, mai ales în acest ceas în care totul este durere și mizerie. Atâta timp cât am putut să lupt, m-am simțit puternică, sănătoasă și capabilă, dar după ultimele evenimente sunt destul de zdrobită. Îți invidiez personalitatea și felul în care ești capabil să dai lecții prin parabole într-un moment în care mulți cei care nu pricep. Articolele dumneavoastră sunt de primă clasă și permiteți-mi să vă spun acest lucru în modul meu direct și sincer.

² Sora Pucci a fost o călugăriță catolică care și-a dedicat viața alinării suferințelor umane, pe care regina Maria a cunoscut-o și îndrăgit-o în perioada Marelui Război și despre care a scris o mică broșură ce a fost tipărită cu sprijinul lui Nicolae Iorga și oferită gratuit celor de pe front. La moartea maicii, regina scria: *Deși moartea a ajuns un oaspete așa de obișnuit în acest război, deși ne-am oțelit față de calea nemiloasă prin care se răresc rândurile celor în viață, lumea îmi pare un loc mai puțin, maică Pucci, de când nu mai e mâna ta care să-mi prindă mâna. Cea dintâi campanie a noastră, ta și a mea, a fost în 1913, când ne-am sârguit să combatem epidemia de holeră care pustia rândurile armatei noastre. Acele săptămâni ne-au pregătit și pentru mai marea și mai îndelunga sforțare ce se aștepta de la noi în 1916-17, când din nou încercările, luptele ne-au chemat, de la sine ne-am găsit alături (Maria Gânduri și icoane din vremea războiului, 1919 7).*

Eu cred că ceasul nostru va bate iar într-o zi, dar nu pot suporta înfrângerea cu ușurință, aparțin unei rase care „nu renunță niciodată” și cea mai mare supărare a mea este că am „renunțat”.

Într-o zi sper să fiu din nou de folos, dar pentru moment am inima zdrobită, simt că lucrurile s-ar fi putut face altfel și este îngrozitor să încep să mă îndoiesc de curajul celor din jurul meu!

Dați un exemplu frumos, pe care îl admir.

ss. Maria

Harry 18/3rd
March
1912

Dear Mr. Gorge
Thank you so much for sending me those many neat little books of "Voices Pucci" you are really a wonderful worker and I thank you for the extraordinarily prompt way you always respond to my slightest desire. I am most grateful at especially at an hour when all is pain and misery. As long as I could fight

I felt strong, healthy and capable. But since those last frightful events I am quite crushed. I envy your power and the way that you are able to give lessons through parables at a moment when many cannot be dumb. Your articles are first-class and allow me to tell you so in my own bluntest honest way.

I believe that our hour will still strike one day, but I do not take defeat easily. I belong to a race that never "gives up" and my greatest grief is that we "gave up" —

One day I hope again to be useful but for the moment I am utterly heart-broken. I feel that things might have been done differently and it is dreadful to begin to doubt about the courage of those around me!

You give a fine example which I admire.

— Harry —

Regina Maria îi mărturisește istoricului că este zdrobită de renunțarea la luptă, că suportă greu această înfrângere nedreaptă, venită după rezistența eroică a anului 1917. Prăbușirea frontului rusesc după revoluție a adus cu sine și compromisul făcut de români în speranța salvării populației, armatei și țării. Pericolul înlăturării dinastiei române era unul real, iar veștile venite din Rusia, legat de întemnițarea Romanovilor și războiul civil aflat în plină desfășurare, adânceau îngrijorarea reginei. În aceste condiții grele pentru statul român redus teritorial, parțial ocupat și înfrânt printr-o nefericită conjunctură internațională, Nicolae Iorga milita prin publicațiile și în prelegerile sale pentru apărarea dinastiei și pentru păstrarea speranței în victorie și în Unire. Evenimentele sfârșitului de an 1918 i-au dat întrutotul dreptate.

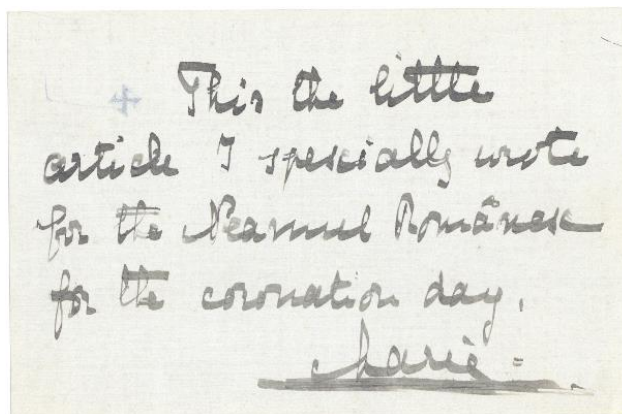
Regina Maria și Nicolae Iorga au fost fondatori ai României Unite, prin curaj, prin exemplul personal, în cazul reginei prin prezența pe front, iar în cazul lui Nicolae Iorga prin perseverența cu care milita și scria, încrezător în Victorie și în Unire chiar și în cele mai teribile momente ale războiului și apoi odată cu negocierea și semnarea păcii de la Buftea-București. Ambii au avut un mare curaj și au păstrat vie speranța românilor, nu au părăsit teritoriul românesc, asumându-și riscuri. Acea legătură creată în ani grei s-a păstrat și în perioada interbelică, cu toate că ambii au avut păreri critice la adresa celuilalt la un moment dat.

Cea de-a treia scurtă epistolă a reginei, nedată, adresată lui Nicolae Iorga fusese trimisă la începutul lunii octombrie 1922 și însoțea un articol al reginei scris pentru publicația „Neamul Românesc” cu prilejul încoronării de la Alba Iulia.

[octombrie 1922]

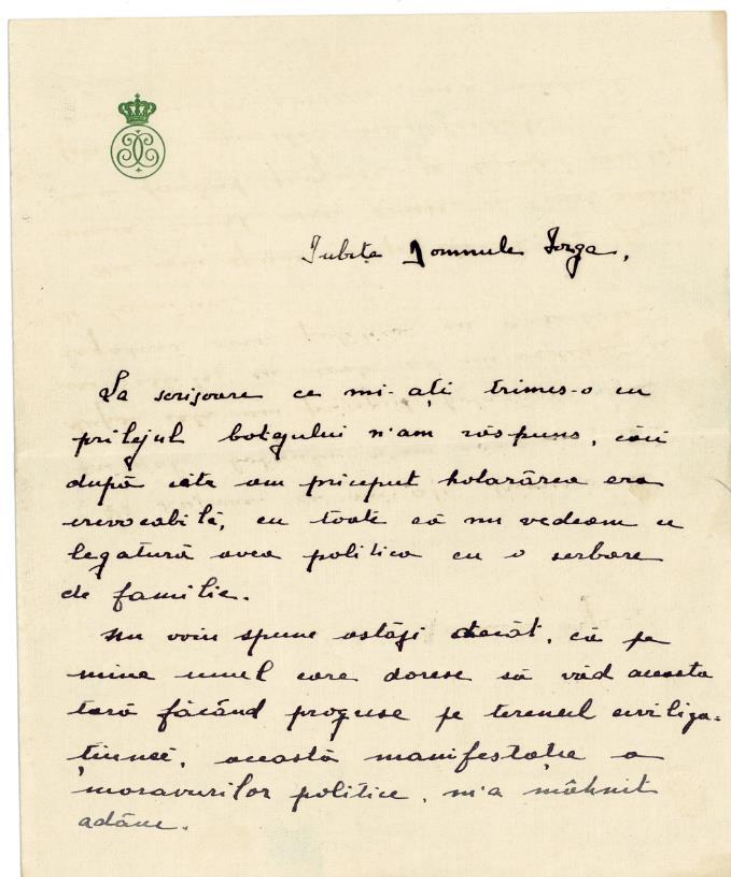
This the little article I specially wrote for the Neamul Românesc for the coronation day.

Maria

În prima parte a anului 1922, relațiile lui Nicolae Iorga cu Familia Regală au fost destul de tensionate. La 19 ianuarie 1922, regina nota în însemnările sale zilnice discuția avută, înainte de botezul principelui Mihai, cu Nicolae Iorga, supărat pentru că regele Ferdinand nu-l lua în calcul pentru un ministeriat, acordând încredere liberalilor lui Brătianu: „Iorga este furios și declară că regele și-a vândut sufletul liberalilor și mi-a comunicat că el și ai lui nu vor veni la botez. Ce bătrân nebun și pătimăș.” (Maria 2006 45).

Lipsa istoricului de la botezul principelui Mihai apare și într-o scrisoare inedită, parte a aceleiași Colecții Iorga-Pippidi, din februarie 1922, când principele Carol scria „La scrisoarea ce mi-ați trimis-o cu prilejul botezului n-am răspuns, căci după câte am priceput hotărârea era irevocabilă, cu toate că nu vedeam ce legătură are politica cu o serbare de familie. Nu voiu spune astăzi decât că pe mine unul, care doresc să văd această țară făcând progrese pe terenul civilizațiunii, această manifestație a moravurilor politice m-a mâhnit adânc”.

Trecând peste răceala intervenită la începutul anului 1922 între istoric și Familia Regală, în luna august 1922, regina Maria vizita, alături de prințul Nicolae și principesa Ileana, Vălenii de Munte în perioada cursurilor Universității Populare.

Vizita a fost narată pe larg în însemnările zilnice: „O zi lungă. Excursie la Vălenii de Munte să-l vizităm pe marele Iorga și să participăm la cursurile sale de la „Universitatea Liberă” pe care a înființat-o el. [...] Grupul nostru e format din Ileana, eu, Rădescu, în prima mașină, și Nicky, Tim și Miss Booty în cea de a doua mașină. Sitta, care urma să vină și ea, nu s-a simțit bine și nu a putut să facă față unei zile atât de lungi.

Marele om ne-a primit bine dispus și ironic, după felul lui de a fi. A fost amuzant, sarcastic, vorbăreț, așa cum este întotdeauna, dirijându-și soția și ocărându-și numeroșii săi copii, care au apărut din diferite colțuri când am întrebat de ei. Ei sunt de toate vârstele de la un foarte stupid sublocotenent, până la o adorabilă fetiță de vreo șase ani, dar eu nu am știut niciodată cu adevărat cât de mulți sunt. Conversația lui Iorga este întotdeauna liberală, punctată cu numele lui Lupu, care este întotdeauna subiectul de discuție, pentru tot ceea ce este neplăcut. Nici un politician din nici un partid nu are credit în ochii lui, totuși, de fapt Brătianu trebuie să fie tolerat [...] Acum, totuși Iorga, pe care nimeni, nici măcar Curtea nu l-a iritat în mod special, este în cea mai bună, cea mai dinastică și cea mai conciliantă dispoziție”.

Cu acest prilej Nicolae Iorga omagiază rolul reginei Maria în timpul războiului și apoi în realizarea Unirii. Emoțiile trăite și discursul rostit în limba română fără emoții sau greșeli sunt consemnate de regină: „Am purtat visul nostru aici în inima mea, am spus, și a fost atât de puternic, încât Dumnezeu a încuviințat să devină o realitate mai presus decât de visurile noastre, dar acum, am adăugat, este momentul să-l ținem strâns și să-l facem să trăiască, munca doar a început și toți cei care se numesc români trebuie să fie uniți în marea dorință de a continua ceea ce s-a realizat cu mult sânge și sacrificiu.

Întorcându-mă apoi spre Iorga am spus cum a fost el alături de noi în clipele cele mai grele, când noi nu ne gândeam că ne vom putea întoarce vreodată la Vălenii de Munte, care, datorită lui, a fost întotdeauna un centru de civilizație, cultură, progres și patriotism. Am terminat declarându-mă fericită și mândră că școala pe care a înființat-o va purta numele meu și că sper că voi putea veni să o inaugurez. În ce mă privește, am rugat doar să se păstreze mereu numele de care sunt atât de mândră de „Mama Țării” și că voi rămâne întotdeauna îndatorată pentru aceasta. Ovaționând la nesfârșit, cu urări de bine și multă bucurie, auditoriul amestecat și-a manifestat entuziasmul măgulitor. Figura ursuză a lui Iorga radia cu un soi de mândrie, deși totuși cu satisfacție ironică, iar eu am fost acoperită de florile care îmi erau aruncate din sală” (Maria 2006 259-260).

Regina a trăit o încoronare simbolică cu flori, eveniment organizat de istoric pentru a sublinia rolul reginei Maria în momentele critice ale războiului.

În octombrie a avut loc încoronarea, iar Iorga, care la începutul anului nu participase la botezul lui Mihai, s-a numărat, de data aceasta, printre invitați. Cu toate că omul politic Iorga a privit Serbările Încoronării cu rezerva dată de faptul că nu fusese chemat la guvernare și că acestea au fost organizate de „regele Brătianu”, a participat și a scris despre însemnătatea acestui act istoric, prea puțin înțeles de către contemporani în viziunea sa (Iorga 1972 600-601).

Cu ocazia evenimentului și ca semn al prețuirii pentru cel care în anii grei ai războiului îi fusese alături, ridicând moralul său dar și al întregului popor român, regina a scris pentru ziarul „Neamul Românesc”, al cărui director era Iorga, un articol, pe care i l-a trimis însoțit de nota menționată mai sus (ambele, parte a colecției Iorga-Pippidi) și care a apărut în numărul special al periodicului („Neamul Românesc” 15 octombrie 1922 2), dedicat Încoronării.

„Clopotele sună

Auzi cum clopotele sună, sună, sună!

Multe clopote am auzit eu sunând în felurite clipe ale vieții mele, clopote vesele și jalnice, clopote de serbătoare și clopote prevestitoare, dar clopotele ce astăzi sună au un sunet deosebit.

Ca multe glasuri laolaltă, că ele vestesc că o țintă a fost atinsă, că un scop a fost îndeplinit, că un vis s-a împlinit; ele se înalță ca o rugăciune fierbinte, doar că, în această singură zi, toate inimile să bată la fel, căci îngăduit-a Domnul ca această zi să vină.

Din neam în neam, crescuți în credința că Domnitorii au o sfință chemare de îndeplinit, ziua încoronării noastre, în ochii întregului nostru popor, nu poate fi pentru noi decât o zi de rugăciune și mulțumire către Cer, o zi în care cu umilință îngenunchem amintindu-ni de făgăduiala noastră, nu numai de a domni, dar și de a sluji. Am slujit după luminile noastre, am slujit cu inimile pline de dragoste, nădejdea ne-a susținut, și, credința în poporul nostru a fost temeiul pe care ne-am sprijinit. Lung a fost drumul ce a dus spre această zi, lung, anevoios și plin de jertfă, și lung și anevoios ni mai stă încă drumul înaintea noastră, învelit în taina zilelor ce au să vină.

Dar clopotele sună, ele cheamă tot omul la bucurie, la bucurie și nu la teamă, nu la ură și nici la îndoială.

Așa de puternice și de stăruitoare sunt glasurile lor, pare că ar fi chiar bătăile inimii mele care pătrund prin toată țara și umplu toate colțurile ei, și fiecare bătaie de inimă pare că se preface într-o amintire, care ne aduce înapoi pe lungă, lungă cale pe unde am venit înapoi, tot înapoi, pe vremea când eram copilă, o copilă cu coama bălană într-o țară îndepărtată, peste care domnea o regină foarte bătrână.

Acea regină foarte bătrână este bunica mea și trăiește într-un castel foarte mare de granit cenușiu în care sălășluiesc nălucile unor regi de pe vremuri. Este mică

acea împărăteasă, foarte bătrână și surâsul ei și-a păstrat ceva din sfiala unei tinere fete, totuși chiar fiii ei încărunțiți tremură înaintea ei, și numele ei este mai mare peste tot pământul. O văd venind spre mine pe un coridor, ce pare nesfârșit pentru mintea mea de copilă. Păreții sunt acoperiți cu prea frumoase și vechi tablouri și mica și bătrîna Doamnă se sprijină pe brațul unei slugi indiene îmbrăcată în alb. Cât e de mititică! Și portul este la fel cu cel din tinerețea ei, dar este negru, căci ea niciodată nu uită jalea văduviei sale.

Da, este mititică! Dar ce respect impune, ce măreție are, și când se oprește ca să privească printr-una din ferestrele deschise, ea-și aruncă ochii pe mari întinderi ale parcului, mari și fără sfârșit ca niște frumuseți ale naturii, de care visăm în visurile noastre. Verde e iarba, uriași sunt copacii, iar drumurile sunt pline ca masa, căci aceasta este Anglia, frumoasa Anglie, țara în care m-am născut...

Și iarăși văd pe mica, bătrîna Doamnă, de astă dată cu ochi mici pricepuți, căci am crescut și sunt fată măricică. Ea este adusă într-un jelt roșu pe roate, pe coperta unui frumos vas ce alunecă încet prin fața unor șiruri și șiruri de vase de războiu, o forță uriașă de monștrii de fer, cu tunuri puzderie, și toate această mare flotă salută pe mica Doamnă bătrîna de pe jeltul cel roșu. Steagurile filtfie, muzicele cîntă, mii și mii de marinari o aclamă din toate puterile lor.

Și Regina Marii Britanii și Irlandei, Împărăteasa Indiei, se uită liniștită la această minunată priveliște. Și o mai văd încă o dată. Acum este în cucernica și vechea biserică mănăstirească, unde ea a fost încoronată acum șaiszeci de ani și unde un lung șir de înaintași au fost încoronați înaintea ei. Ea șade pe jeltul gotic, pe care nu e voie să șadă decât Regi și Regine. Lumina care pătrunde prin ferestrele colorate de sus de tot aruncă înaintea picioarelor ei fel de chipuri în culori minunate strălucitoare. Neputincioasă și mititică și foarte bătrîna este această mare Regină care a domnit șaiszeci de ani, dar copiii și copiii-copiilor ei sunt adunați împrejurul ei, și cînd privește de la fața unuia la fața celui alt poate că ar vrea să știe care va fi ursita fiecăruia?

Sună clopotele, sună și azi, eu, nepoata ei, voi fi încoronată alături de soțul vieții mele și, pe cînd ascult glasurile vesele ale clopotelor, mă întreb dacă bătrîna, foarte bătrîna Doamna e oare mulțămîtită cu aceea pe care ea a trimis-o într-o țară îndepărtată, ca să ducă înaintea o datină în care ea credea; și acum alături de mine, stau două din strănepoatele ei, și ele sunt regine –regine tinere, tinerele-, și eu mama lor cu inima plină de nădejde și de încredere în viitor, mă gîndesc că și ele vor îndeplini cu smerenie datinile moștenite de la părinții și strămoșii lor...

Și clopotele sună, sună, sună ...

Maria, Regina României”.

La ceas aniversar, regina face un apel la unitate națională și o evocă pe bunica ei, marea regină Victoria a Marii Britanii, ce a domnit peste 63 de ani, amintind totodată de tradițiile insuflate tinerei prințese venite în România, alături de

mândria de a face parte din familia regală britanică și de a fi la rândul ei fondatoare a unei dinastii regale române prin cele două regine tinere, fiicele sale.

Cea de-a patra epistolă a reginei este nedatată, scrisă pe hârtie cu chenar negru, semn al doliului ținut după moartea regelui Ferdinand (+18 iulie 1927). Din context înțelegem că a fost scrisă în anul 1927, iar regina îi mulțumește istoricului pentru cărțile trimise și pentru loialitatea cu care păstra vie memoria regelui, într-un moment de cumpănă, de tristețe, dar și de luptă politică.

[1927, după moartea regelui Ferdinand]

Dear Mr. Iorga,

Thank you so much for the book you sent me, which bears the name of one we all love and venerate and whose memory your loyal words will help to keep warm in the hearts of his people. Our great wish is to feel around us all those who helped in his great work and desire to continue it for the good of this dear country he has left in our charge. You will be one of our best workers, of that I am sure.

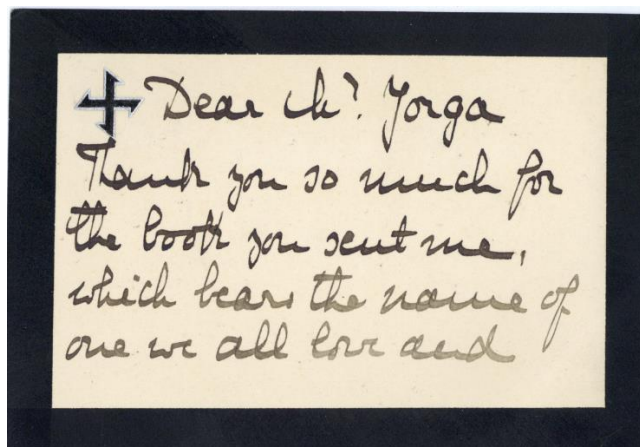
Maria

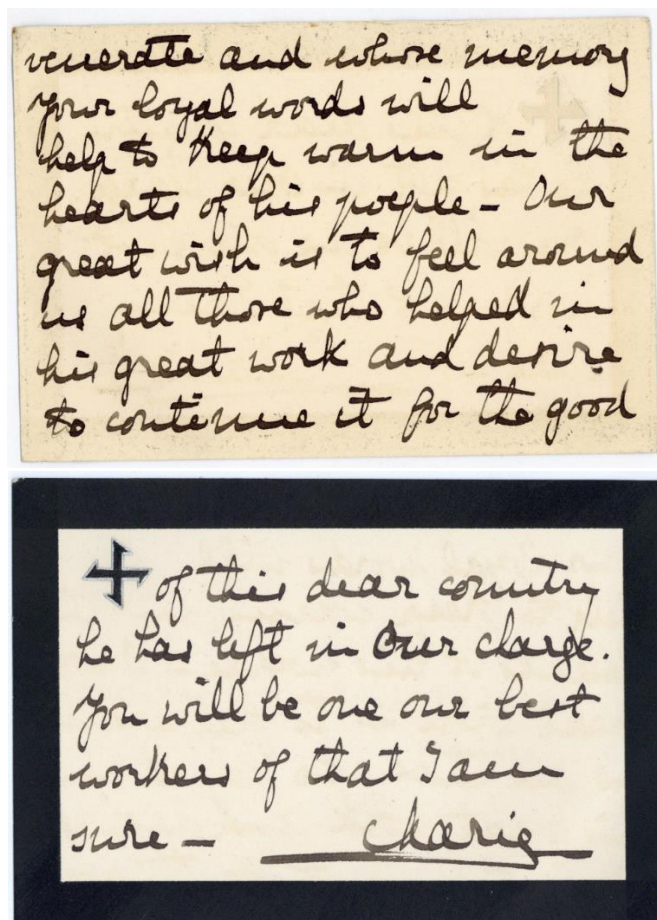
Traducere

„Dragă dl. Iorga,

Mulțumesc mult pentru cartea pe care m-ai trimis-o, care poartă numele celui pe care toți l-am iubit și venerat și a cărui memorie cuvintele tale loiale o vor păstra mereu în inimile poporului său. Cea mai mare dorință a mea este să adun în jurul nostru pe toți cei care l-au ajutat în munca sa și doresc să o continue pentru binele țării sale dragi, pe care ne-a lăsat-o nouă în grijă. Dumneata vei fi unul dintre cei mai buni continuatori, de asta sunt sigură.

Maria”

În colecția Iorga-Pipiddi se găsesc și două scrisori adresate altor două membre ale familiei regale: principesa Marioara (Mignon), una din fiicele reginei Maria, și principesa Elena, nora ei din partea fiului cel mare, Carol. Cu cea dintâi nu a avut o relație foarte apropiată și au corespondat doar ocazional. În schimb, Elena, pe care a cunoscut-o după venirea în țară, în 1921, a reprezentat un caz aparte, pe cei doi legându-i o simpatie reciprocă.

8/21 I. 1922

Scumpe domnule Iorga,

Nu vă puteți închipui câtă bucurie mi-a pricinuit prețioasa Domniei-Voastre lucrare „Histoire des États Balcanique”.

Vă mulțumesc din toată inima, pentru gândul cel bun ce ați avut de a mi-o trimite. Sunt nerăbdătoare să o pot ceti și – ertați-mi expresia – rumega, încredințată

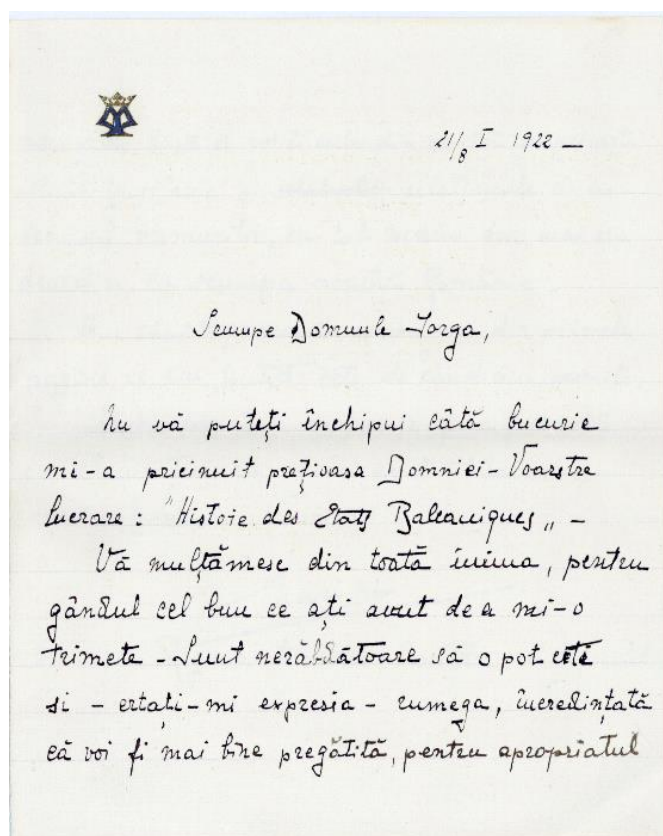
că voi fi mai bine pregătită, pentru apropiatul meu viitor. După ce voi fi cules din ea, tot ce privește istoria Iugoslaviei, relațiunile ei, în decursul vremurilor, cu toți vecinii, dar mai ales cu deosebire cu scumpa noastră Românie.

Am căpătat această convingere din primele pagini, ce am putut ceti, de când am primit-o. Mărturisesc însă că aceste foi au fost cetite cu admirațiunea ce am avut totdeauna pentru Domnia-Voastră.

Maria

Viitoarea Regina Sârbilor, Croaților și Slovenilor

Principesa îi mulțumește istoricului pentru lucrarea *Histoire des États Balkaniques*, apărută într-o primă ediție, o carte de folos pentru „apropiatul meu viitor”, deoarece Mignon se logodise la 9 ianuarie 1922, la Castelul Peleş din Sinaia, cu regele Alexandru al Sârbilor Croaților și Slovenilor. Căsătoria celor doi a avut loc la Belgrad, la 8 iunie 1922, când Mignon a devenit regină a „Sârbilor, Croaților și Slovenilor”.

meu viitor, Supă ce voi fi eul din ea, tot ce privește
istoria Yugoslaviei și ~~relațiile~~ relațiile ei, în
decursul vremurilor, eu totîndeori dar, mai eu
deosebire, eu scumpa noastră Românie -
Am căpătat această convingere din primele
pagini, ce am putut citi, de când am permiso.
Înțelegese însă ca aceste foi a fost citite
cu admirațiunea că au avut totdeauna
pentru Domnia-Voastră

Elena

Prințesa Regina Sârbilor, Croaților și Slovenilor

O epistolă a principesei Elena încheie seria de epistole din acest articol. Principesa a participat de câteva ori la deschiderea sau închiderea cursurilor Universității Populare de la Văleni. O fotografie cunoscută, ce se găsește și în Colecția Iorga-Pippidi, este cea din 1926, în care principesa Elena apare în costum popular în mijlocul invitaților la cursurile de vară, pe terasa casei familiei Iorga de la Văleni.

Rămasă în țară după plecarea soțului său, urmată de renunțarea acestuia la tron și apoi de divorț, Elena a fost mereu primită cu dragoste de către Nicolae Iorga și familia sa. În anul 1928, Alțeța Sa Regală, cum i se adresa Nicolae Iorga, revenea cu plăcere la Vălenii, mărturie stând și o fotografie în care apare alături de N. Iorga și alte personalități, fotografie găsită în lucrarea lui Petre Țurlea, *Nicolae Iorga. O viață pentru neamul românesc* (p. 140).

Scrisoarea inedită a principesei Elena, piesă de patrimoniu ce face parte din Colecția „Iorga-Pippidi”, este din 7 iulie 1929, iar prin intermediul ei principesa anunța imposibilitatea de a participa la deschiderea cursurilor de la Văleni și transmitea urările sale de succes.

7 iulie 1929

Scumpe Domnule Iorga,

Regretând că nu pot asista la deschiderea cursurilor de la Vălenii de Munte, țin și mai mult să vă reamintesc interesul viu și admirațiunea cu care privesc acea românească operă culturală ce înfăptuiți acolo, - și să vă urez din toată inima, o muncă rodnică și izbândă deplină întru împlinirea patrioticului și frumosului scop ce urmăriți.

Cu cele mai bune sentimente

Elena

✠ 7 Iulie 1929.

Scumpe Doamne Iorga
Regretând că
nu pot asista la
deschiderea cursurilor
de la Valeriu de Obște,
țiu și mai mult să
vă reamintesc interesul
viu și admirația mea
cu care privesc această
românească operă

culturală ce înfaptuiește
acolo, - și să vă urez,
din toată inima,
o muncă rodnică și
înbărdă deplină întru
împlinirea patrioticului
și frumosului scop al
înălțării.
Cu cele mai bune sentimente

Elena

Dintr-o fotografie apărută ziarul „Neamul Românesc”, datată 5 august 1929, aflăm că principesa Elena a ajuns la Văleni o lună mai târziu, la ceremonia de închidere a cursurilor. Fotografia a fost făcută în fața intrării Școlii de Misionare

fondată de N. Iorga în ea apar: Nicolae Iorga, soția sa Catinca, principesa Elena și multe dintre elevele școlii.

Din memoriile savantului aflăm că și în anul 1930 Elena a participat la deschiderea cursurilor de la Văleni, înainte de a fi trimisă în exil de fostul său soț, noul rege Carol al II-lea al României.

Din aceeași sursă aflăm că la 9 iulie 1933, A.S.R. Elena aflată în exil, dăruiește Școlii de Misionare „Regina Maria”, prin intermediul generalului Condeescu, casa construită pentru ea la Văleni de N. Iorga și alți simpatizanți. Istoricul a răspuns generosului act și a notat în memorii în aceeași zi: „Dorința mea și a tuturor celor ce au ajutat cu atâta iubire a fost să putem avea pe A.S.R. în acest loc care i-a plăcut, măcar câteva zile pe an. Împrejurări triste, împotriva cărora am făcut tot ce mi-a fost cu putință, ni-au răpit această bucurie. Dacă A.S.R. e adusă a nu mai putea veni la noi, vom păstra casa pe care o reunește cu așezămintele de aici în așa fel încât, orice destinație obișnuită i se va da, să fie oricând gata a primi pe aceia care a răspândit

atâta bunătate din farmecul personalității sale asupra țării unde o vedeam purtând Coroana României” (Iorga 1939 96).

Nicolae Iorga a încercat o reconciliere a regelui cu fosta sa soție, fără nici un rezultat, nici măcar îngăduința pentru principesa de a petrece mai mult timp în România alături de fiul său, principele Mihai. Memoriile anilor 1932-1938 sunt presărate cu referiri la principesa Elena, despre care prietenii ai istoricului care o întâlneau în capitale europene îi trimiteau vești. O mare emoție a trăit istoricul în februarie 1935, când principesa a avut un accident ușor de mașină, după cum îi telegrafia la 26 februarie 1935 (Iorga 1939 227).

Dacă s-ar fi păstrat corespondența principesei Elena cu Nicolae Iorga ar aduce informații extrem de interesante despre prietenia ce i-a legat, istoricul admirând umorul și inteligența vie a principesei, care, la rândul său, admira ironia și pasiunea marelui savant.

Cele șase epistole publicate sunt parte a unei istorii a relațiilor lui Nicolae Iorga cu trei dintre doamnele din Familia Regală a României, aducând informații inedite și demonstrând valoarea documentară a „Colecției Iorga-Pippidi”. Aceste epistole completează istoriile prezente în lucrările memorialistice ale reginei Maria și ale lui Nicolae Iorga.

Sperăm că în viitor va fi descoperită și publicată pe larg corespondența marelui savant cu principesa Elena, cu principesa Ileana, dar și cu cele două regine Maria a Regatului Sârbo-Croato-Sloven și Elisabeta, regina Greciei.

Bibliografie

- „Neamul Românesc” 15 octombrie 1922 2 „Neamul Românesc”, an XVII, număr special, 15 octombrie 1922, p. 2. „Clopotele sună”, Maria Regina României Marie Queen of Rumania 1916 85 Marie Queen of Rumania, „My country” Hodder and Stoughton, London, 1916.
- Maria Regina României 1917-1918 vol II 474 – Maria Regina României, *Jurnal de război, 1917-1918*, vol. II, București, 2022.
- Maria Regina României, *Însemnări zilnice*, vol. 2,3,4, București.
- Maria Regina României *Gânduri și icoane din vremea războiului*, 1919
- Nicolae Iorga 1939 Nicolae Iorga, *Memorii. Sinuciderea partidelor, 1932-1938*, vol. VII, București, 1939.
- Iorga 1972 422 423 Nicolae Iorga, *O viață de om așa cum a fost*, București, 1972.
- Țurlea 2001 98 Petre Țurlea, *Nicolae Iorga. O viață pentru neamul românesc*, 2001.